

Kent Dinamikleri Çerçevesinde Göçlerin Sebep Olduğu Tedirginlikler¹

Serkan Dora²

Özet

Suriye’de Arap Baharının etkisiyle başlayan protestolar kısa sürede iç savaşa dönüşmüştür. İç savaştan kaçan Suriyeliler de kitlesel olarak Türkiye’ye sığınmıştır. Bu sebeple Türkiye 2011 yılından beri yoğun göç alan bir ülke durumundadır. Sığınmacılar ilk yıllar sınırdaki kamplarda misafir edilmiştir. Suriye iç savaşının bitmemesi sığınmacı sayısını arttırırken kamplarda yer kalmamasına sebep olmuştur. Bu durum sığınmacıların istediği şehre gitmesine yol açmıştır. Özellikle İstanbul en çok göç alan şehir olmuştur. Misafirlik ve geçicilik söylemleriyle bir süre hoşgörüyü karşılanan sığınmacılar sürenin uzamasıyla beraber özellikle büyükşehirlerde tedirginliğe sebep olmuştur. Tedirginlik tek taraflı olmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları kadar Arap göçmenlerde de aynı tedirginlik vardır. Tedirginliğin temel sebebi iki toplumun da birbirini tanımmasındandır. Bu bilememe durumu ikileme sebep olmaktadır. Tedirginliğin içinde saklanan ikileme ise manipülasyona açıktır. Tedirginlik hoşgörüyü, dayanışmaya, yardımlaşmaya evrilebileceği gibi hoşgörüsüzlüğe, nefrete ve ırkçılığa da evrilebilir. Çalışmanın amacı kent dinamikleri çerçevesinde göçlerin ortaya çıkardığı tedirginlikleri göstermektir. Bu minvalde toplumsal tedirginliklerin sebepleri incelenmektedir. Zygmunt Bauman’ın modernleşme ve müphemlik üzerine görüşleri makalede tedirginlik kavramının destekleyici teorisidir.

1. Giriş

*“Onlar gibi olmaya gayret edebilirsiniz,
ama onları kendinize benzetmeye kalkmayın.”*
(Halil Cibran-Ermiş)

- 1 Bu çalışma, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı bünyesinde Doç. Dr. Göksel Aymaz danışmanlığında hazırlanan doktora tezinden üretilmiştir.
- 2 Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Arel Üniversitesi, serkandora@arel.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-8817-996X>.

Hiçbir kent yoktur ki kuruluş öyküsünde göç yolculuğu olmasın. Bu yolculuk bazen çok yakında bazen de çok uzakta sonlanabilir. Göçmen gitmek istediği yere ulaşmak için elinden gelenin fazlasını yapar. Amacı gittiği yerde huzur bulmaktır. Ekonomik, sosyal, siyasi birçok mazeret göç yollarına düşürebilir insanı. Bazen tek bir kişidir göçmen bazen de koca bir aile. Tarih boyunca tüm göçler “yaşanabilir” ve/veya “gelişmiş” bölgelere yapılmıştır. Yaşadığımız çağda bu bölgeler genellikle kenttir. Kent insanı kentte olmaktan ne kadar (u)mutсуzsa, göçmen de kentten o kadar ümitlidir. Ancak her ne sebeple olursa olsun göç bir insanın yaşayabileceği en zorlu deneyimlerdenidir. Arkada bırakılan onca şeye rağmen getirilen pek bir şey yoktur. Kente hazırlıksız gelinir. Edward Said’e göre, ülkesinden ayrılan birisinin gittiği yer neresi olursa olsun kaldığı yerden devam etme imkanı yoktur ve gidilen ülkenin yurttaşı olunamaz. Yurttaş olursa bile harcanan çabaya değmeyen bir hayat yaşanır (1994:65). Hatta zamanı geldiğinde dönülecek bir ev bile olmayabilir.

Suriye’den Türkiye’ye kitlesel olarak göç eden sığınmacıların durumu da böyledir. Suriye iç savaşı nedeniyle Türkiye’ye gelen Suriyeli göçmen sayısı dört milyon civarındadır (URL-1). Hâlihazırda bu göçmenlerin büyük çoğunluğu Türkiye’de kalmayı planlarken bir kısmı da Türkiye’yi transit geçiş için ara durak olarak görmektedir. Ülkesine dön(e)meyeceği tahmin edilen Suriyeli göçmen sayısı üç milyon civarındadır. Bu da hep birlikte nasıl yaşanacağını yollarının aranması gerektiği anlamına gelmektedir. Uluslararası göç, daha iyi bir yaşam istemek, göç etme kararı vermek, doğulan yeri terk etmek, kökleri koparmak, yeni ülkede hemen asimile olmak basit bir eylem olarak düşünülmemelidir (Castles & Miller, 2008:29). Berger’in söylediği gibi derin bir anlamı vardır. “Göç sadece geride bir şeyler bırakıp denizler aşmak, yabancılar arasında yaşamak değil, aynı zamanda dünyanın anlamını yerle bir etmek, en sonunda da insanın kendisini saçma, gerçek-dışı bir dünyaya bırakması demektir (1988:56).” Suriye’deki iç savaş sebebiyle İstanbul’a gelen göçmenlere baktığımızda, diğer tüm göçmenler gibi; kültürlerini, inançlarını, yaşam tarzlarını beraberlerinde getirdikleri gözlenmektedir. Suriyeli göçmenler bütün kentliler gibi gündelik ilişkilerini kent mekânları üzerinden gerçekleştirmekte ve İstanbul’un “bizim kullandığımız” mekânlarını kullanmaktadır. Toplumun şekillenmesinde mekân önemli bir olgudur; insanlar için mekan sadece fiziksel bir gerçeklik değildir. Onun ötesinde mekan hissedilmekte, mekana bağlanılmakta ve insanlar kendilik duygularını da mekânsal değişkenler üzerinden tanımlamaktadır (Göregenli & Karakuş, 2014:105). Bu minvalde Suriyelilerin görünürlüğü arttıkça toplumsal tedirginlik artmaktadır. Çalışmanın amacı kent dinamikleri çerçevesinde göçlerin ortaya çıkardığı tedirginlikleri göstermektir.

2. Kent ve Göç

Göç insanların bir mekândan başka bir mekâna zorunlu ya da gönüllü yer değiştirmesi olarak kabul edilmektedir. Ve zorluklarıyla beraber gelişmektedir. Göçler ağırlıklı olarak kırsal alandan şehir merkezlerine doğru olmaktadır. Ayrıca kentten kente göç de gerçekleşmektedir. Özellikle kitlesel göç durumlarında kentler arası ve sınıf farkı gözetmeyen göçler yoğunlaşabilmektedir. Göç eden kişi kent kökenli ise, bir kentten başka bir kente göç ettiği zaman, köyden kente göç eden birisine göre daha çabuk uyum sağlayabilirken, getirdiği değişiklikler de kırsal alandan gelenlerin getirdiği değişikliklere göre daha çabuk kabul görebilir. Simgesel sermaye sahibi bu kişiler aynı zamanda göçmenler ve yerliler arasında oluşan boşlukları barışçıl biçimde birbirine bağlayacak bir köprü olma gücüne de sahiptir. Sanatçılar, zanaatkârlar, okumuş aydınlar, özel girişimciler gibi. Kent ekonomik, sanatsal, kültürel ve ruhsal dönüşüm ve değişimin içinde eridiği büyük bir kap olarak işlev görmektedir. Kent mekânları insanlara zaman ve mekânda kendilerini yeniden şekillendirme fırsatı verdiği gibi içerden ve dışarıdan gelen müdahaleler de kent mekânlarını dönüştürebilir. Yeni gelenler, bölgedeki toplumsal değişimi tetikleyen ya da iten yeni bir değişken olarak yerellere özgü kültürel yaşam denklemine dâhil olurken mekânın dinamikleri tarafından da güçlü bir şekilde etkilenirler. Böylece göç alan şehir ve göçmen eski haline geri dönemez. Özellikle göçün yoğun olduğu bölgelerde şiddetli kırılmalar yaşanabilir.

Türkiye'ye doğru olan göçlerin tarihine bakıldığında, var olan göçlerin çoğunlukla ekonomik temelli olmadığı görülür. Suriyelilerin göçü de başlangıçta zorunlu ve kitlesel bir göçtür. Ekonomik temelli değildir. Zamanla Suriye'den ekonomik sebepli göçler de gerçekleşmiştir. Ayrıca Türkiye'den Avrupa'ya ekonomik sebepli çok miktarda transit göç olmaktadır. Bu sebeple Türkiye -Suriyeli ya da değil- bazı göçmenler için ara durak olarak görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, Suriyelilerin zorunlu, kitlesel göçünün ilk zamanlarında, resmi söylemin de etkisiyle Suriyeli sığınmacılara kucak açmıştır. Özellikle muhafazakar kitle siyasetin ensar, muhacir gibi söylemlerine uyum göstermiştir. Bu söylem göçün ilk yıllarında etkili olmuştur. Fakat bunun temel sebebi, yöneticilere olan güvenle beraber, geçicilik beklentisidir. Görünürlük artınca ve göçmenlerin büyük çoğunluğunun dönmeyeceği anlaşılınca -bu dönem geçici koruma statüsüne denk gelir- karşılıklı tedirginlikler başlamıştır. Suriyelilerin Türkiye'ye geliş sebeplerinin temelinde zorunluluk yatsa bile yıllar içinde zorunluluğa sosyo-ekonomik sebepler de eklenmiştir. Bu da ekonomik ve zorunlu göç ayrımlarının muğlaklaşmasına sebep olmuştur.

Tüm bunların üstüne bazı siyasi partilerin ırkçı söylemleri ile sosyal medyadan yayılan ve bazen ana akım medyaya da sıçrayan nefret söylemleri Suriyeli göçmenlerin durumunu –özellikle kentlerde- önemli bir sorun haline getirmiştir. Sorunun ilk belirtisi ise sosyal dışlanma olmaktadır.

2.1. Sosyal Dışlanma

Göç ya da yerinden edilme, sosyo-ekonomik, politik ve hukuki katmanları olan sorunlar yaratmaktadır. *Yöksullük ve Sosyal Dışlanma* (2006) raporuna göre; bu sorunlar; emek piyasasına tam katılmama, sağlık hizmetlerine ve eğitim olanaklarına erişememe ve geleneksel yaşam biçimlerinden kopma ekseninde oluşan sosyal dışlanma süreçleri içerisinde yer alabilmektedir. Sosyal dışlanma; kişilerin yoksulluk, temel eğitimden mahrumiyet, ayrımcılık gibi sebeplerle toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal hayata istedikleri şekilde katılımlarının engellenmesi sürecine karşılık gelmektedir. Ayrımcılığa uğrayanlar emek piyasasına, gelir getirici faaliyetlere, eğitim ve öğretim imkânlarına ulaşmakta zorluk yaşamaktadır. Bu kesim karar alma süreçlerine de katılamaz. Dolayısıyla da ayrımcılığa uğrayanlar kendini güçsüz ve aciz hisseder. Ekonomik, kültürel, politik ya da mekânsal dışlanmalar çoğu zaman iç-içe geçmiş ve birbirinin etkisini artıran bir şekilde ortaya çıkmaktadır; dışlama, bir süreç olarak, bu çeşitli boyutlar ve bunlar arasındaki dinamikler dikkate alınarak incelenmelidir (Adaman & Keyder, 2006:6-10). Söz konusu dinamiklerde oluşan değişimlerin sebep olduğu eşitsizlikler toplumsal tedirginliklerin koşullarını yaratmaktadır. Bu koşulların oluşmasında ise toplumsal etkinliğin işleyişi ve bu etkinliğe katılanların toplumsal yapıya etkisi oldukça önemlidir. Bu sebeple tedirginlikleri anlayabilmek için toplumsal etkinliğe de bakmak gerekmektedir.

2.2. Toplumsal Etkinlik

Etkinlik, özellikle toplumsal etkinlik, daha da özel olarak toplumsal ilişki, ona katılanlar tarafından, yasal bir düzenin varlığı tasarımına göre yönlendirilir. İşlerin gerçekten de böyle yürümesi olasılığına, söz konusu düzenin geçerliliği denmektedir (Weber, 1995:56). Olasılık, koskoca bir düzeni içinde barındırmaktadır. Ancak doğru şeyler doğru yerde olursa düzen de olmaktadır (Bauman, 2011:181). Zygmunt Bauman, neyin nerede bulunma hakkı olduğunu ve neyin yersiz olduğunu saptayanın sınır olduğunu belirtmektedir. Ona göre insanlar her şeyi yerli yerinde ister. Banyo eşyası mutfakta olamayacağı gibi boyanmış, tertemiz bir ayakkabı yemek masasında olamaz. Yanlış yerde olan şeyler pis sayılır. Bunlar süpürülmeli, kaldırılmalı, yok edilmeli veyahut ait olduğu yere götürülmelidir. Öyle

bir yerin olmadığını da mülteciler göstermektedir. Eşyaların yerli yerine konmasının sebebi düzeni koruma çabasıdır (2011:181).

Göç yönergeleri/yönetmelikler belirli bir düzeni sağlamak ve sınırları belirlemek amacıyla çıkarılmaktadır. Ancak Weber ‘toplumsal etkinliğin’^{3*} yalnızca ‘yönetmelikler’e göre yürümeceğini söylemektedir. Yönetmelikler çıkmış olsa dahi onların uygulanması toplumsal yapının durumuyla bağlantılıdır. Pierre Bourdieu’nün Weber’den aktardığı gibi; “Toplumsal eyleyiciler, ancak kurala uymaktaki çıkarları, uymamaktakinden daha büyük olursa kurala uyarlar (Bourdieu & Wacquant, 2014:103).” Göksel Aymaz da Bourdieu’den hareketle “Her alan, özgül bir çıkar biçimini, dolayısıyla, özgül bir *illusio*’yu harekete geçirir (2007:121)” demektedir. Açıkça belirtmek gerekirse toplumsal yapının durumu ve çıkarlar, toplumu ve yöneticileri kuralsızlıklara götürebilmektedir. Bu kuralsızlıklar zamanla yerleşik hale gelebilmektedir. Böylece sınırları belirlenmiş yeni bir düzen(sizlik) oluşmaktadır. Bu da düzenin geçerliliğini zedelerken göçmenlerin hareket alanını rahatlatmıştır. Kurallara dönülmek istendiğinde de bazı uygulamalar için geç kalındığı görülmüştür. Bu durum yöneticileri zor durumda bırakırken, Suriyeli göçmenleri ve toplumu tedirgin olma haline sokmuştur.

3. Tedirginlik Kavramı Üzerine

Bu makalede tedirginlik, Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğü temel alınarak tedirgin olma durumu anlamında kullanılmaktadır. Tedirgin ise TDK’ye göre rahatı, huzuru kaçmış, bizar anlamındadır. Tedirginlik anksiyete manasında kullanılmamaktadır. Anksiyete kaygı ile daha yakın anlamdadır. Kültürel anksiyete kavramı ise özellikle azınlıkların kültürlerinin kaybolacağına duydukları kaygıyı dile getirmektedir

Çalışmada kullanılan kültürel tedirginlik kavramı ile kültürel anksiyete (cultural anxiety) kavramı aynı anlamda değildir. Tedirginlik sıradan insanın doğal reaksiyonu olarak görülmektedir. Bir hastalık ya da kültürün kaybolacağına dair duyulan kaygı olarak düşünülmemektedir. İnsanlar genellikle kendisine benzemeyenlerden, yabancı olandan, tedirgin olmaktadır. Gündüz Vassaf’ın deyişiyle “Bize benzemeyenler bizi tedirgin eder. Onlarla iletişim kurmak istemediğimiz gibi, bunu nasıl yapacağımızı bile bilemeyiz (1997:40).” Bilememe durumu ikileme sebep olmaktadır. Tedirginliğin içinde saklanan ikileme manipülasyona açıktır. Bu sebeple tedirginlik düşmanlık sınırına kadar çekilebileceği gibi hoşgörü ve dayanışmaya da dönüşebilir.

3 Toplumsal etkinlik; bireyin öznal bir anlam yükleyerek yaptığı her türlü insan davranışıdır (Topuzkanamış, 2013:254).

4. Kavramsal Çerçeve

Zygmunt Bauman'ın modernleşme ve müphemlik üzerine görüşleri makalede tedirginlik kavramının destekleyici teorisi olarak kullanılmaktadır. Bauman tedirginlikleri toplumsal eşitsizliklerle bağdaştırmaktadır. Ona göre toplumsal huzursuzluklar, kentlerdeki çalkantılar, suç, şiddet, terör bütün bunlar toplumun güvenliği adına kötüye işaretir. Ancak bunlar adeta eski sosyal sorunlara eklenen yenilerinin, zaten derin olan eşitsizlikleri daha da derinleştiren gelişmelerin ateşlediği toplumsal huzursuzlukların çarpıcı ve yoğunlaşmış fevranları, dışa yansımalarıdır. Gittikçe artan eşitsizlik de ahlaki yozlaşmaya, etik körlüğe, duyarsızlığa, insani acılara ve insanın insana ettiği gündelik zulme alışmayı, hayatı anlamlı, birlikte yaşamayı mümkün ve zevkli kılan değerlerin fark edilmeksizin ve karşı çıkılmaksızın erozyona uğramasına alışmayı getirmektedir (2011:96). Bu sebeplerle tedirginliklerin üzerinde durmak önemlidir. Çünkü tedirginlik hoşgörüyü, dayanışmaya, yardımlaşmaya evirilebileceği gibi hoşgörüsüzlüğe, nefrete ve ırkçılığa da evirilebilir.

Her insan göç ederken beraberinde kültürünü de getirmektedir. Bu kültür bazen kabul görürken bazen de tepkiyle karşılanmaktadır. Ancak Suriyelilerin zorunlu kitlesel göçü toplumun büyük bir kesiminde kültürel tedirginlikler yaratmıştır. Bu tedirginlik dışlamayı da beraberinde getirmektedir. Birçok araştırmada Suriyeliler Türklerle kültürel benzerliklerinden bahsederken Türklerin çoğu da Suriyelilerle benzeşmezliklerinden bahsetmektedir. Bu benzeşmezlik durumu Amin Maalouf'un deyişiyle göçmenlerin gururlarını ve meydan okuma isteklerini canlandırarak kendilerini olduklarından daha farklı göstermeye itebilir. Hatta göçmenlerin daha ileri giderek buruklukları şiddetli tepkilere dönüşebilir (2000:36). Örgütlü olmasa da zaman zaman bu tür tepkilere rastlanmaktadır. Ailesi de bir göçmen olan Maalouf'un uyum konusundaki yaklaşımı karşılıklılık üzerine kuruludur. Ona göre göçmen, gelinen ülkenin kültürüyle ne kadar yakınlaşırsa kendi kültürünü de o kadar yakınlaştırır. Diğer yandan da bir göçmen kendi kültürünün saygı gördüğünü ne kadar hissederse, geldiği ülkenin kültürüne de o kadar açılmaktadır. Eleştirmeyi hak etmek gerekmektedir. Birine karşı düşmanca davranış karşı tarafı daha da sertleştirir gibi birine karşı içten dostluk ve saygı karşı tarafın sizin eleştirilerinizi dinlemesini sağlar (2000:38).

Elbette bu karşılıklılık durumu doğru bir yaklaşımdır. Karşılıklılık kavramında bir zorlama yoktur. Fakat kent yaşamı her zaman dayatmacıdır. Kente yeni gelen yabancısıdır ve çoğunlukla yabancının düzel(til)mesi gereken yanları vardır. Kentin sahipleri kendini ve kültürünü kusursuz görmektedir. Terry Eagleton'ın belirttiği gibi; kültür, diğer insanlardır (2005:37). "Kendi

yaşam tarzı insana basitçe insani gelir. Etnik, kendine has, sıra dışı olan diğer insanlarınkidir. Benzer bir şekilde, kendi görüşleri mantıklı diğerlerininkiyse aşırıdır (37).” Diğerleri ise tedirgin olunan yabancılardır. Georg Simmel’in belirttiği gibi, yabancı gezginden farklıdır. Gezginin istediği yere istediği zaman gitme özgürlüğü vardır. Ancak yabancı daha uzağa gitmeyecek olsa bile gelip gitme özgürlüğüne de sahip olmayan potansiyel gezgin gibidir (2009:149). Toplumlar turist^{4*} olarak gelen yabancılar hariç toplum içine karışan ve görünür olan yabancılara karşı önyargılarla doludur. Bu önyargılar bazen düşmanlığa da evrilebilmektedir. Yabancılar için oluşan önyargıları ve bu önyargıların düşmanlığa dönüşüm sebebini Bauman iç grup (biz)-dış grup (onlar) ayrımıyla açıklamaya çalışmaktadır. Ona göre bunlar birbirini tamamlayıcıdır (2002:51). “‘Onların’ olan ‘bizim’ olmaz ve ‘onlar’ ‘biz’ değildir; ‘biz’ ve ‘onlar’ ancak birlikte, karşılıklı çatışma içinde anlaşılabilir (51-52).” Bauman’a göre; önyargıyı yaratan genellikle karşı tarafın “düşmanlığına” ve “kötü niyetine” zorunlu bir yanıt olarak düşmanlık, kuşku ve saldırganlıktır. Önyargı düşman olarak görülenlerin erdeminin doğrudan reddi ve gerçek ya da hayali kusurlarının da abartılmasıdır. Düşmanlar entrikacıdır. Arkadaş canlısı maskesi taksalar da amansız düşmanlar olarak görülmektedir. Önyargı eğilimi de yeterli bir örnek değildir. Bazı insanlar dünyayı keskin ve uzlaşmaz zıtlara göre algılamaya ve kendilerinden farklı olan ya da görülen herkese derin bir kin beslemeye oldukça yatkındır. Bu tür yönelim ırkçı tutumlarda ve eylemlerde kısaca yabancı olan her şeye düşmanlık anlamına gelen zenofobi’de kendini göstermektedir. İç grubu dış gruptan gelen tehdide karşı kollama eğilimi, bildik ve alışıldık hayat koşullarında ürkütücü bir değişikliğin yarattığı güvensizlik duygusuyla çok yakından ilişkilidir (2002:57-60).

Nermin Saybaşıllı göçmen, mülteci ve sığınmacıları “hayalet yurttaşlar” olarak nitelendirmektedir. Ona göre hayalet “...‘evi’ ve anavatanı yeniden düşünmeye olanak sağlayan ele avuca sığmaz bir figür olarak ortaya çıkar. Tam yerleşmeden ikamet edilişle musallat olan birine dönüşür (2011:76).” Böylece, Freud’un deyişiyle, “uygar toplumda” insanın belki de hala özlemine duyduğu, güvencede olduğu ve kendini hoşnut hissettiği ilk yerleşim yeri olan ana rahminin yerini tutan ev (1999:50) musallat olan hayalet tarafından rahatsız edilmeye başlar. Hayaletin musallat olması evin mantığını da geçersiz kılmaktadır (Saybaşıllı, 2011:76). Bunu önlemek için de evlere giriş zorlaştırılmaktadır. Bauman giriş vizelerinin bütün dünyada ortadan

4 Bauman turistlerle aylakları ayırır. Turistlerin kendi gönüllerince bir yerde kaldığını ve hareket ettiğini belirtir. Turistler yerel halkın kendileri için sunduğu eğlencenin son damlası da tükendiğinde yola çıkmaktadır. Aylaklar ise, kalmak istese bile, yerel halkın sabrının tükendiği ve bunların yabancı varlıklarını çekemez oldukları an yola düşmektedir (2000:129).

kalkmakta olduğunu belirtmektedir. Düzensizliği önlemek için de vizelerin yerini pasaport almıştır. Bir yandan giriş vizesi kaldırılırken bir yandan da göç denetimleri artmaktadır. Bu iki uygulamanın bir arada olması son derece simgeseldir. Birinci dünyanın sakinleri için sınırsız seyahat ve özgürlük ortamı varken ikinci dünya sakinlerine yapılan sıkı göç kontrolleri, oturma izni yasaları, temiz sokaklar, sıfır hoşgörü ile örülen duvarlar vardır. Hatta ikinciler gizlice doluştukları battı batacak pislik içindeki gemilere ötekilerin lüks mevkie ödediği paradan daha fazla ödediği halde -ulaştığı yerde- istenmemektedir. Şanssızsa da tutuklanıp, sınır dışı edilmektedir. Kısacası birinci dünya sakinleri ile ikinci dünya sakinlerinin arasındaki hendek giderek derinleşmektedir (2014:100-102).

5. Göçlerin Sebep Olduğu Kentsel Tedirginlik Bulguları

2000’li yılların başında çok yakın ilişki içinde olan Türkiyeli ve Suriyeli yöneticiler ve halklar söylemsel olduğu kadar mekânsal olarak da birbirlerinden tedirginlik duymamaktaydı. Siyasetçilerin karşılıklı ziyaretlerinin dışında halkların da turistik amaçlı karşılıklı gidip gelmeleri söz konusuydu. Olumlu bir Suriye ve Suriyeli algısı vardı. 2010 yılında Türkiye ve Suriye arasındaki ticari ilişkiler en üst seviyede idi. Bu sene ticari hareketlilik 2,3 milyar dolara kadar ulaşmıştı (Dinçer, Kirişçi vd., 2013:15). Ayrıca Suriye ve Türkiye arasında çok eskilere dayanan kaçakçılık ilişkisi de vardır.

Bunların dışında 2011 yılına kadar Türkiye ve Suriye arasında turizm kaynaklı gidiş ve gelişler oldukça popülerdir. Türkiye’nin batısı hem Güneydoğu Anadolu mutfağını yerinde tatmakta hem turistik bölgeleri ziyaret etmekte hem de buralardan başlayan turlarla Suriye’nin turistik mekânlarını gezmekteydi (URL-2). Ancak iki ülke arasındaki ilişkiler bozulunca bu turlar yapılamaz oldu. Türkiye ile Suriye arasında büyüyen yakınlık 2009 yılında vizelerin karşılıklı olarak kaldırılmasıyla zirve noktasına ulaşmıştı. Böylece Türkiye’yi ziyaret eden Suriyeli vatandaşların sayısı 2008’de 400 bin civarındayken 2010’da rakam 900 bini bulmuştu (Kirişçi, 2014:21). Kirişçi’ye göre bu veriler oldukça önemlidir; “...zira Suriye krizi tırmanmaya başladığında Suriye pasaportu taşıyanlar Türkiye sınırını hiçbir problemle karşılaşmadan kolayca geçebildiler. Hükümet, bir süre sonra krizden kaçan bütün Suriyeliler için sınır kapılarının açık olduğunu net biçimde ifade ederek aynı uygulamayı pasaportu olmayan mülteciler için de başlattı (2014:21).” Böylece Türkiye’ye sığınmak isteyen Suriyelilerin hareket özgürlükleri oldu.

Elbette turist olma ile göçmen olma arasında koskoca bir ekosistem vardır. Bauman yukarı ve aşağı katmanlar ayrımı yapar. Ona göre, Yukarı’dakiler

hayatları boyunca gönüllerince gezebilirler. Gidecekleri yerleri de keyiflerince seçebilirler. Aşağıdakiler ise oturmayı tercih ettikleri yerlerden tekrar tekrar sökülüp atılır. “1975 yılında, bunu önleme niyetiyle kurulan BM Yüksek Komiserliği’nin himayesi altında 2 milyon zoraki göçmen-mülteci vardı. 1995 yılında ise bu rakam 27 milyona ulaşmıştır (2014:99).” Said, içinde yaşadığımız dönemi şu şekilde tanımlar; “Gerçekten de mülteciler çağıdır bu içinde yaşadığımız çağ, yerinden edilmiş kişi çağı, kitlesel göç çağı (2000:29).” Bu durumun sebebini de modern savaşlara, emperyalizme ve totaliter yöneticilerin yarı-teolojik hırslarına bağlar (2000:29). Suriyelilerin Türkiye’ye kitlesel göçü Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki tüm göçlerden daha yoğundur. Açık kapı politikasıyla da Suriyeli göçmenlerin sayısı her gün artmıştır. Türkiye’ye ilk kez 29 Nisan 2011 tarihinde iç savaştan kaçıp, tel örgüleri aşarak sığınma talebiyle gelen Suriyeli göçmen sayısı 250 idi (URL-3). Bugün toplam sayı dört milyona yakındır (URL-1). Bu rakam tüm dünyayı kapsayan 1975 yılı BM rakamının iki katıdır. Bu minvalde yurtlarından göç etmek zorunda kalan Suriyelilerin yüzde 50’den fazlası dünyanın farklı ülkelerine dağılmıştır. İç savaş sebebiyle 6 milyondan fazla Suriyeli ülke içinde yer değiştirmiştir. Bu sayı toplam göç oranının yüzde 49’unu oluşturmaktadır. Göç etmek zorunda kalan Suriyelilerin yüzde 49’u ise Ortadoğu’da komşu ülkelere gitmiştir. Bu sayı 5 milyondan fazladır. En çok Suriyeli göçmen kabul eden ülke ise Türkiye olmuştur.

Türkiye’ye sığınan Suriyeli göçmenlere misafirlik söyleminin etkisiyle ilk yıllar geçici gözüyle bakılmıştır. Bu dönem göçmenlerin geri döneceği inancı hâkimdir. Arap Baharının etkisiyle Ortadoğu’daki tüm diktatörler birer birer devrilirken Esad’ın da devrilmesi beklenmektedir. Esad devrilince sığınmacılar geri gidecektir. Fakat yıllar içerisinde Esad’ın devrilmeyişi ve IŞİD terör örgütünün artan katliamları Suriye’den gelen göçü arttırmıştır. Tüm bu gelişmeler kamplarda başlayan göç sürecinin kentlere yayılmasına sebep olmuştur. Bu da bazı kentlerde yoğunluk yaratmıştır. İstanbul gibi metropollerde de ilçeden ilçeye göçmen yoğunluğunda büyük farklılıklar oluşmuştur. Sığınmacılar kabul gördükleri ilçeleri tercih etmiştir. Böylece buralarda hayat kurmaya başlamıştır. Herkes dönmelerini beklerken onlar iş bulmuş ya da iş kurmuş kayıtlı kayıtsız çalışmaya başlamıştır. Fakat bu sürede Suriyelilerin dönmeyecekleri anlaşılınca ve görünürlükleri arttıkça tedirginlik baş göstermiştir. Bunun da en baskını *kültürel tedirginliktir*. Türkiye’nin batısı özellikle İstanbullular Suriyelileri tanımamaktadır. Geçmiş tecrübelere dayalı ve tüm Arapları aynı gören bir takım önyargıları vardır. Bunların dışında Suriyeliler yabancıdır.

Suriyeli sığınmacılar da ilk geldiklerinde döneceklerini düşünmüştür. Onlar da zaman içinde dönemeyeceklerini anlayınca tedirgin olmaya

başladılar. Bu tedirginlik 2015 yılında oldukça artmıştır. Yaşamaları için çalışmaları lazımdı. Kamplarda daha fazla kalamazlardı. İş bulabilecekleri ve kabul gördükleri kentlere dağıldılar. Bu kentlerin başında İstanbul vardı. İki taraf da birbirini tanımıyordu. Richard Senneth (2010:76) “...yabancıardan oluşan seyirci sorunu tiyatrodaki seyirci sorunu ile aynıdır: Sizi tanımayanların size inanmalarını nasıl sağlayabilirsiniz?” der. Maalouf da göçmenlerin ilk tepkisinin açık etmemek, göze batmamak olduğunu söyler. Ona göre; göçmenlerin çoğunun gizli düşü kendilerinin o ülkenin evladı olarak kabul edilmesidir. Göçmenlerin ilk baştaki eğilimleri ev sahiplerini taklit etmek olur. Bunu çoğu zaman başaramasalar bile başardıkları da olur. Aksanları bozuktur, renk tonları uygun değildir, gerekli isim, soyadı ve belgelere de sahip değillerdir (2000:36). Burada parantez açmak gerekmektedir. Suriyeli göçmenlerin isim ve soy isimleri ile ten renkleri çoğu zaman Türkiye’yle oldukça uyumludur. Ancak Suriyeliler başlangıçta göçmen olarak değil sığınmacı olarak gelmiştir. Döneceğini düşünen bir toplumdaki uyum beklenemezdi. Hatta ilk zamanlar da Suriyeli çocuklara okullarda Türkçe değil ana dilleri olan Arapça okuma yazma öğretilmekteydi. Suriyelilerin dön(e)meyeceği anlaşılınca çocuklar Türk okullarına kabul edilmeye başlamıştır. Özellikle 2015 yılı Suriyelilerin ülkelerine dönemeyeceklerini anladıkları yıldır. O sene birçok Suriyeli Türkiye üzerinden Avrupa’ya gitmek için kaçak yollar denemiştir. Bunların birçoğu da trajediyle sonuçlanmıştır. Türkiye’de kalan milyonlarca Suriyeli de geçici koruma statüsü almıştır. Kayıtlı oldukları illerde çalışma izni verilmeye başlanmıştır. Ancak, ilk dönemlerinden beri Suriyelilerin kayıt dışı çalıştırılma oranı yüksektir. Bu da Türkiye’de zaten var olan kayıt dışı ekonomiyi çöştürmektedir.⁵ Göç olgusuna aykırı olmayan bir şekilde sermaye Suriyeli göçmenleri “ucuz iş gücü” olarak görmektedir. Emekçiler cephesinden de “işlerini ellerinden alan Suriyeliler” gözüyle bakılmaktadır. Ulaş Sunata’nın 2019 yılında İzmir ve Hatay özelinde Suriyeli gençler üzerinden gerçekleştirdiği saha araştırmasına göre; katılımcıların yüzde seksen altısının kayıt dışı çalıştığı sonucu çıkmıştır (2020:39). Türkiye’de kayıt dışı da olsa çalışan Suriyelilerin sayısının en az 1 milyon 200 bin kişi civarında olduğu tahmin edilmektedir (Erdoğan, 2020:43). Türkiye bu kadar yoğun göç almasına rağmen, yerkürenin gelişmiş kısmında yer almamaktadır. Murat Erdoğan’a göre; kayıt dışı ekonomi Suriyelilere kendi ayakları üzerinde durabilme imkânı sağlamaktadır. Kayıt dışılığı kabul edilebilir ve sürdürülebilir görmesek de Türkiye gibi son derece yüksek işsizlik oranı olan ülkede Suriyelilere düzenli iş yaratmak neredeyse imkânsızdır.

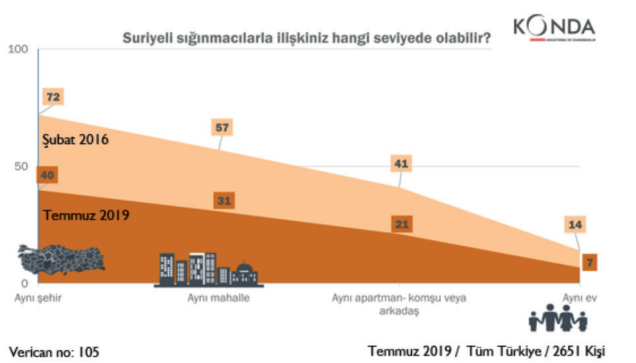
5 Kayıt dışı çalışmayı engellemek için 2016 yılında hükümet tarafından çıkarılan yönetmelikle çalışma izni alma zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca yönetmeliğe göre ucuz iş gücü gözüyle bakılan Suriyelilerin de izinsiz çalış(tırıl)ması cezalandırılmaktadır (URL-4).

Hâlihazırda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı 10 milyondan fazla kişi kayıt dışı çalışmaktadır. Bu çerçevede kayıt dışı çalışma Türkiye’de Suriyelilere yönelik “kırılgan” olsa da hala yüksek seviyede olan toplumsal kabulü kolaylaştıran bir husus olarak değerlendirilebilir (2020: 42-43). Çıkan tüm yönetmeliklere rağmen vasıfsız işçi niteliğinde görülen Suriyelilerin emeklerinin sömürüsü sürekli hale gelmiştir. Bu da ücretlerin aşağı çekilmesine sebep olduğu için yerli işçinin tepkisini çekmektedir. Ekonominin Suriyeli işletmeciler lehine döndüğü takdirde ise hizmet sektöründe çalışan esnaf şikâyetçi olmaktadır (URL-5).

Aslında insanların tüm ekonomik faaliyetlerinin temelinde bir ihtiyacın giderilmesi yatmaktadır. İhtiyaçlar; karşılandığı zaman bireye haz veren, karşılanmadığı zaman da sıkıntı veren duygulardır. Zorunlu ihtiyaçlar kadar zorunlu olmayan ihtiyaçlar da bulunmaktadır. Zorunlu ihtiyaçlar yemek, içmek ve barınmayı kapsarken zorunlu olmayan ihtiyaçlar da seyahat etmek, eğlenmek, toplum tarafından saygı görmek gibi sosyo-kültürel ihtiyaçları kapsamaktadır. Türkiye’de de sığınmacılıktan yerleşikliğe geçen göçmenlerin zorunlu ihtiyaçlarının yanında doğal olarak sosyo-kültürel ihtiyaçları da ortaya çıkmıştır. “Maslow’a göre, bireyler alt basamaktaki ihtiyaçları giderdikçe, üst basamaktaki ihtiyaçları tatmin etmeye yönelecektir (Baruh & Tunçel, 2018:222).” Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramında da belirttiği gibi (Can, 2015:10); fizyolojik ihtiyaçlar ve güvenlik ihtiyacı sonrası sırasıyla ait olma ve sevilme, statü ve saygı görme ve de kendini gerçekleştirme ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır. Ait olma ihtiyacı iletişim kurma, sosyalleşme, bir yere ait olma gibi ihtiyaçları karşılarken statü ihtiyacı da toplumda yer edinme, farkına varılma ve saygı duyulma gibi ihtiyaçları karşılamaktadır. Kendini gerçekleştirme ise farkındalık yaratmaya çabalama ihtiyacıdır. Bir ülkenin kendi vatandaşlarının kendini gerçekleştirme aşamasına gelmesi için önünde birçok fırsat bulunurken, aynı kanundan faydalansa bile, göçmenler için bu fırsatlar çok kısıtlıdır. Daha yolun başında zorlukla karşılaşmaktadır. Örneğin Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları semtlerde fırsatçı ev sahipleri kiraları yükseltmektedir. Kiralar yükselince de yoksul Suriyeliler bir evde birkaç aile yaşamak zorunda kalmaktadır. Bu da birçok şikâyete sebep olmaktadır. Kemal Karpat iç göçlerle beraber İstanbul’da gecekondu yerleşimlerinin kurulmasının sebeplerini tartışırken şöyle bir cümle kurar; “Böyle bir eylemi harekete geçiren yakın neden ev yokluğuyla birleşen yüksek kiralardır (Karpat, 2016:51).” Bu cümle bugün birkaç aile birleşerek ev tutan yoksul Suriyeli sığınmacılar için de kurulabilir.

6. Tedirginliğin Yarattığı Tartışmalar

Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacılar kapı dışarı edilmemektedir. Ama çalışmaların da gösterdiği gibi sığınmacıların gördükleri muamele ve sosyal dışlanma bazen kapı dışarı edilmekten de beter olmaktadır. Özellikle İstanbul üzerine yapılan araştırmalarda geçmiş yıllara ve karşılaşma sıklığına göre İstanbulluların Suriyelilerle aynı mekânı paylaşmak istemedikleri görülmektedir. Aşağıda KONDA araştırma şirketinin Şubat 2016 ve Temmuz 2019 yıllarında gerçekleştirdikleri saha araştırmasının karşılaştırmalı grafiği vardır. Bu araştırmada her iki yılda da sorulan “Suriyeli sığınmacılarla ilişkiniz hangi seviyede olabilir?” sorusunun cevabı karşılaştırılmaktadır. Araştırmanın sonucunda, Türkiye’de Suriyelilere olan sempatinin ve misafirperverlik olgusunun zayıfladığı görülmektedir.^{6*} Suriyeli sığınmacılarla aynı şehirde olabirim görüşünde olanların sayısı yüzde 72’den yüzde 40’a, aynı mahallede olabirim düşüncesinde olanların sayısı yüzde 57’den yüzde 31’e, aynı apartmanda komşu veya arkadaş olabirim diyenlerin sayısı yüzde 41’den yüzde 21’e ve aynı evde olabirim diyenlerin sayısı yüzde 14’ten yüzde 7’ye düşmüştür (Resim 1).

Resim 1. Suriyeli sığınmacıların ilişkileri

Kaynak: KONDA Araştırması (URL-6)

İSTANPOL'ün gerçekleştirdiği tutumlar araştırmasına göre de; “Suriyeli Bir Ailenin Komşu Olması Sorun Olur” ifadesine yüksek oranda sorun olur cevabı verenlerin oranı Suriyelilerle her gün karşılaşanlarda yüzde 57,1 her gün karşılaşmayanlarda yüzde 45,1’dir. “Suriyeli Bir Ailenin Akşam Yemeğine Gelmesi Sorun Olur” ifadesine yüksek oranda sorun olur cevabı veren kitlenin oranı Suriyelilerle her gün karşılaşanlarda yüzde 55,6 her gün karşılaşmayanlarda yüzde 45,4’tür. Bu sonuçlara göre Suriyelilerle her gün

6 2019 Suriyeliler Barometresi de bu düşüşün devam ettiğini göstermektedir (Erdoğan, 2020:71-77).

karşılaşanların Suriyelilere karşı tutumları karşılaşmayanlara oranla daha olumsuzdur (2020:50). 2019 Suriyeliler Barometresi araştırmasına göre de; Türkiye'nin en önemli sorunları arasında Suriyeliler konusu üçüncü öncelikli sorun olarak görülmektedir (2020:114). 2019 yılında yerel seçimlere de yansıyan tedirginlikler göçmenlere yönelik yeni yaptırımlara sebep olmuştur. Uygulamaya konulan kararlar arasında göçmenlerin ekonomik ve sosyal hayatını etkileyen çok önemli maddeler vardır. Bu maddeler içerisinde en önemlileri Suriyeli göçmenler içerisinde İstanbul'da kaydı olmayanların (diğer illere kayıtlı olanları) kayıtlı buldukları illere gönderileceği ve kaçak göçmen çalıştırmaya izin verilmeyeceğidir. Bu durum kuralsızlıkla yaşayan insanları derinden etkilemektedir.

Kuralsızlık hem Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına hem de Suriyeli göçmenlere dokunmaktadır. Tüm işini ve yaşamını süre giden gündelik kuralsızlığa göre kurmuş bir göçmene bir sabah kurallara uyulacağına duyurulması onun yaşamını alt üst etmektedir. Bu göçmen alışveriş yaptığı yere gidememekte, arkadaşları ile buluştuğu mekâna uğrayamamakta ve çalıştığı işi bırakmak zorunda kalmaktadır. Bu da beraberinde çaresizliği getirmektedir. Bu çaresizlik göçmenleri, her ne pahasına olursa olsun, Avrupa'ya kaçma çabasına götürebilmektedir. Kuralsızlıklar Türkiye toplumunun görüşlerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Suriyeliler barometresine göre 2017 yılında "Suriyelilerle huzur içinde yaşayabiliriz" diyen yüzde 11,8'lik oran 2019 yılında %8,6'ya düşmüştür (2020:101). Yine aynı araştırmaya göre; siyasal haklar ve vatandaşlık konusunda da tedirginlikler artarak sürmektedir. "Hiçbir siyasal hak verilmemelidir" diyenlerin oranı 2017 tarihinde yüzde 84 iken 2019 yılında yüzde 87,1 olmuştur. 2017'de bütün seçimlerde oy kullanabilmeliler diyenlerin oranı yüzde 4'ken 2019'da yüzde 3'e düşmüştür. Erdoğan'a göre bu tablo özellikle vatandaşlık politikasında toplumun siyasal eğilimleri de aşan ciddi kaygıları olduğunu ortaya koymaktadır (2020:116). Türkiye'de siyasetçiler göçmen sorununu siyasi malzeme olarak Avrupa ülkelerine göre çok daha az kullansa bile nefret söylemleri artmaktadır.

Özellikle Türkiye'nin batısında Araplara yönelik kültürel önyargı fazladır. Önyargılar tarihten gelen söylemlerle desteklenmeye çalışılmaktadır. Yusuf Ekinci'nin belirttiği gibi Arap nefretini besleyen birçok malzeme vardır. 'Anladıysam Arap olayım', 'Arap saçı' gibi ifadeler dahi nefret söylemidir (2015:50). Tehlikesiz görünen ve günlük dilde meşrulaşan bu türden söylemler temelinde ırkçıdır. Geçmişten gelen ırkçı söylemlerin yarattığı (ön) yargılar, medyanın ve politikacıların dili ve diğer etkenler birleştiği zaman hiçbir şekilde Suriyelilerle karşılaşmamış ya da diyaloga girmemiş kitleler bile etkilenmektedir. Yine de İSTANPOL'ün araştırmasına göre; Suriyelilere karşı öfke, acıma, endişe ve nefret duyguları içerisinde İstanbulluların en çok

hissettiği duygu endişe en az hissettiği duygu ise nefret çıkmıştır (2020:43). Ancak endişe duygusu süreç doğru yönetilmezse en sonunda nefrete de evrilebilir.

Suriyeliler barometresinin her iki toplumun kültürel benzerlik düşüncesini ölçmeye çalışan sorusunda çarpıcı kültürel tedirginliklere rastlayabilmekteyiz. Hiç benzemiyor ve benzemiyor şeklinde verilen cevaplar 2019 yılı barometresine göre; yüzde 81,9 gibi oldukça yüksek bir seviyededir. Benziyor ve çok benziyor şeklinde verilen cevaplar da yüzde 7 gibi çok düşük seviyededir (2020:61). Erdoğan aynı soruyu Suriyelilere sorduğu zaman Suriyeliler yüzde 57,1 gibi bir rakamla Türk toplumuna kültürel olarak çok benzediklerini söylemektedir. Benzemiyoruz diyenlerin oranı ise düşüktür. Erdoğan kalıcılık ve sayısal çokluğun belirleyici olduğunu söylemektedir. Ona göre; kültürel olarak benzemeyen göçmenlerin sayısı az olduğu takdirde toplumda tedirginlik yaratmazlar. Hatta gettolaşma riskleri olmadığı için göçmenler topluma uyum sağlamayı kendileri ister. Suriyeliler bağlamında ise durumun sayısal farklılıktan kaynaklanan özellikleri bilinmektedir (2020:146). Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi Türkiye toplumu Suriyelilerle benzerliklerini kabul etmemekte ve ortak bir geleceğe hazır görünmemektedir. Misafir(lik) söylemiyle karşılanan Suriyeli göçmenlere gösterilen konukseverlik yerini tedirginlik, endişe, öfke ve nefrete bırakmaya başlamıştır. Başlangıçta yöneticiler Suriyeli mültecilerin gelişini kültürel ve dini alana vurgu yaparak konukseverlik/misafirperverlik, din kardeşliği ve ensarlık üzerinden yönetme eğilimindeydi. Ancak sayının büyüklüğü ve sürenin uzaması Türkiye toplumunu ve Suriyeli mültecileri fazlasıyla yormuştur. Zamanla kalıcılık ve uyum söylemleri devreye girdiğinde de misafirlik söylemindeki geçicilik beklentisi yerini tedirginliğe bırakmıştır.

Hrant Dink Vakfı'nın (HDV) yayımladığı 2019 Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem Raporu'na göre; 2019'da 4364 köşe yazısı ve haber metninde 80 farklı grup hakkında 5515 adet nefret söylemi içeriği tespit edilmiştir (Güvengeç, Özkan vd., 2019:15) (Tablo 1).

Tablo 1. 30 ve daha fazla nefret söylemi üretilen grupların sıralaması

Ermeniler	803
Suriyeliler	760
Yunanlar	754
Yahudiler	676
Rumlar	603
Hıristiyanlar	334
İngilizler	223
Batılılar	163
Fransızlar	140
Araplar	123
gayrimüslimler	98
Ruslar	92
Sırpalar	87
mülteciler	68
Suudiler	54
ateistler	45
Almanlar	43
Amerikalılar	43
Çinliler	37
Kürtler	36
Evanjelistler	35
Avrupalılar	33
Budistler	32
Hindular	30

Kaynak: HDV Raporu (2019:18)

Yukarıdaki tabloda Araplar, Suriyeliler ve Suudiler toplandığı takdirde 937 nefret söylemine ulaşılmaktadır. Bu da Ayhan Kaya'nın sıklıkla belirttiği gibi Arabafobia söylemini hatırlatmaktadır. Kaya, batı ülkelerinde olan İslamofobia'nın bir benzerinin Türkiye'de Arabafobia olarak karşımıza çıktığını söylemektedir (Kozanoğlu & Cabas, 2020). Suriyeli göçmenler üzerine misafirlik söylemi gibi nefret söylemi de siyasetçiler ve medyanın tutumuna göre şekillenmektedir. Özellikle Facebook, Twitter, video paylaşımları ve dijital oyunlar nefret söylemi içeren paylaşımları hızlı ve etkili bir biçimde dolaşıma sokarken yeni medyanın kullanıcıları da arkadaşlarının paylaştığı bu türlü içerikleri doğal karşılamaktadır (Binark & Çömü'den akt. Aldemir, 2018:127). Tedirginlik içinde olan toplum her türlü söylemi basit bir akıllı telefonla bile takip edebilmektedir. Nefret söyleminin sıradanlaşması göçmenler üzerinde oldukça büyük bir tehdit olarak görülmelidir. Hoşgörüyü de azaltmaktadır. Nefret hoşgörüsüzlüğün en uç noktası olarak görülebilir.

Bauman'ın deyişiyle hoşgörü öteki (dışlanan kesimler) ile dayanışmanın ön koşuludur. Elbette tek başına yetersizdir. Ötekileri aşağılamaz. Hoşgörü özgürleşmeye giden yolun son durağı değildir. Hoşgörüde teslimiyet ve kayıtsızlıktan kaynaklı nazik olma saklıdır. Bu, madem gitmeyeceksiniz, bizim gibi de olmayacaksınız sizi gitmeye ve/veya değiş(tir)meye zorlayamam bari hoş göreyim düşüncesidir. Beraber yaşamaya mahkûm olduğuna göre, bu birlikteliği katlanılır ve biraz daha tehlikesiz kılma çabası söz konusudur.

Nazik olmada nezaket daveti de vardır. Karşı tarafın bu daveti kabul edeceği umulmaktadır. Bu umut tek araçtır. Nazik olmak, tehlikeden uzak durmanın bir yolu olmaktan başka bir şey değildir. Tıpkı geçmişteki asimilasyon çabaları gibi, bu da korkudan doğmaktadır (Bauman, 2003:301).

Karşılıklı tedirginlikler hoşgörünün dayanışmaya dönüşmesini engellediği gibi hoşgörüyü de ortadan kaldırmaktadır. Yakın zamanda Suriyeliler ile ilgili gerçekleştirilmiş araştırmalardan çıkan sonuçların hiçbirinde hoşgörülü bir yaklaşım çıkmamıştır. Halbuki hoşgörü; özgürleşmenin ifade bulmasına olanak tanır. Dayanışma ise yabancılaştırma, ayırım ve aşağılama dili tedavülden kalktığı zaman ortaya çıkar. Dayanışma için saygı göstermek gerekmektedir. Ötekîliklere, tercihlere ve tercih yapma hakkına saygı göstermek gerekmektedir. Hoşgörüsüz bir toplum öteki ile dayanışmaya geçemez (Bauman, 2003:302).

7. Sonuç

Kozmopolit bir şehir olan İstanbul'un modernlik serüveni kendine has enformel ağların etkili olduğu bir serüvendir. Bu noktada kentin kendine ait dinamikleri olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Bu dinamikler değiştiğinde kuralsızlık ve tedirginlik ortaya çıkmaktadır. Belirli normlara göre yaşayan insanlar bu normların hızlıca bozulması sebebiyle ekonomik, kültürel, siyasal ve mekânsal alanlarda tedirginleşebilmektedir. Tedirginlik hoşgörüye, dayanışmaya, yardımlaşmaya dönüşebileceği gibi hoşgörüsüzlüğe, nefrete ve ırkçılığa da dönüşebilir.

Göçlerin kent dinamiklerini sarsması normaldir. Ancak Suriyelilerin kitlesel göçü kentsel dinamikleri sarsmakla kalmamış toplumda tedirginlik yaratan yapısal değişimlere sebep olmuştur. Kültürel, ekonomik, siyasi ve mekânsal tedirginlikler doğru anlaşıldığı takdirde tedirginliğin ırkçılığa evrilmesi engellenebilir. Yukarıda da belirtildiği gibi; tedirginliklerin temel sebebi toplumsal eşitsizliklerdir. Eski sosyal sorunlara eklenen toplumsal huzursuzluklar, suç, şiddet vb. bir yandan toplumun güvenliğini bozarken bir yandan da eşitsizlikleri daha da derinleştirmektedir. Bu durum ahlaki yozlaşmaya, etik körlüğe yol açmakla beraber hayatın anlamlı ve birlikte yaşamanın mümkün olduğu değerlerin fark edilmeden yok olmasına sebep olmaktadır.

Eşitsizliğin önüne geçmek ve tedirginliği azaltmak için misafirlik ve geçicilik söylemlerinden uzaklaşmak önemli bir başlangıçtır. Bu söylemler Suriyelilerin döneceği inancını pekiştirmektedir. Ayrıca eşitlikçi bir ilişkiyi de engellemektedir. Bu da misafir-ev sahibi ilişkisine sebep olmaktadır. Ev sahipleri de misafirin belli kurallarda hareket etmesini istemektedir. Kuralların

dışında bir davranış sergileyen misafir hoş görülmemektedir. Misafirlik geçici kabul görmeyi ev sahipliği ise yerleşikliği ve belli bir üstünlüğü temsil etmektedir. Ev sahibi konuklarını ağırlayan kişidir. Evin kuralları bellidir. Halbuki araştırmalar Suriyelilerin misafir değil kalıcı olduğunu göstermektedir. Bu minvalde bir arada yaşamının yolları düşünülmelidir. Bir arada yaşamının en temel yolu kozmopolit kültürden geçer. Kozmopolit bakış açısı farklılıkları hoş görür. Kozmopolit kültürün ilk adımı hoşgörüsüzlükle mücadeledir. Hoşgörü sadece başlangıçtır. Hoşgörünün dayanışmaya dönüşmesiyle ötekileşmenin, dışlanmanın ya da gettolaşmanın önüne geçilebilir. En nihayetinde kimsenin kimseye karışmadığı kozmopolit bir topluma doğru küçük bir adım atılabilir.

Kaynakça

- Aldemir, A. (2018), *Kötülüğün Sıradanlığı Bağlamında Sosyal Medya: Twitter’da Suriyeli Mülteciler Örneği*, Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aymaz, G. (2007), *Sanatsal Üretim Toplumsal Oluşumu-Nazım Hikmet’in “Memleketimden İnsan Manzaraları” Örneği*, Doktora Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bauman, Z. (2000), *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, (Çev. İ. Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- (2002), *Sosyolojik Düşünmek* (3. Baskı), (Çev. A. Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- (2003), *Modernlik ve Müphemlik*, (Çev. İ. Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- (2011), *Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup*, (Çev. P. Siral), İstanbul: Habitus Yayıncılık.
- (2014), *Küreselleşme*, (Çev. A. Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baruh, L. & Tunçel, H. (2018), “Pazarlama İletişimi, Tüketici Davranışı ve İkna Psikolojisi”, Z. Cemalcılar (Edt.) içinde, *Psikoloji*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları: 216-238.
- Berger, J. (1988), *Ve Yüzlerimiz, Kalbim, Fotoğraflar Kadar Kısa Ömürlü* (2. Baskı), (Çev. Z. Aracagök), İstanbul: Adam Yayınları.
- Bourdieu P. & Wacquant L. (2014), *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar* (7. Baskı), (Çev. N. Ökten), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Can, M. C., (2015), “İhtiyaç ve Üretim”, M. Paksoy ve A. Özgöz (Ed.) içinde, *Girişimcilik*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul: s. 8-15.
- Castles, S. ve Miller, M, J. (2008); *Göçler Çağı, Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, (Çev. B. U. Bal ve İ. Akbulut), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cibran, H. (2008), *Ermiş*, (Çev. İ. Aslan), İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Eagleton, T. (2005), *Kültür Yorumları*, (Çev. Ö. Çelik), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ekinci, Y. (2015), ‘Misafirlik Dediğin Üç Gün Olur!’: Suriyeli Sığınmacılar ve Sosyal Dışlanma, *Birikim Dergisi*, Sayı 311: 48-54.
- Freud, S. (1999), *Uygurluğun Huzursuzluğu*, (Çev. H. Barışcan), İstanbul: Metis Yayınları.
- Göregenli M. & Karakuş P. (2014), Göç Araştırmalarında Mekan Boyutu: Kültürel ve Mekânsal Bütünleşme, *Türk Psikoloji Yazıları Dergisi*, 17/34: 101-115.
- Karpat, K., H. (2016), *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm Kırsal Göç, Gecekondulaşma ve Kentleşme*, (Çev. A. Sönmez), İstanbul: Timaş Yayınları.

- Maalouf, A. (2000), *Ölümcül Kimlikler* (5. Baskı), (Çev. A. Bora), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Said, E. (1994), *Entelektüel-Sürgün, Marjinal, Yabancı*, (Çev. T. Birkan), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- (2000), *Kış Rubu-Edward W. Said'den Seçme Yazılar*, (Haz. ve Çev. T. Birkan), İstanbul: Metis Yayınları.
- Saybaşı, N. (2011), *Sınırlar ve Hayaletler Görsel Kültürde Göç Hareketleri*, (Çev. B. Doğan), İstanbul: Metis Yayınları.
- Senneth, R. (2010), *Kamusal İnsanın Çöküşü* (3. Baskı), (Çev. S. Durak ve A. Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Simmel, G. (2009), *Bireysellik ve Kültür*, (Çev. T. Birkan), M. G. Sökmen (Yay. Haz.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Topuzkanamış, E. (2013), "Max Weber'de Ekonomi, Hukuk ve Rasyonalite", *DEU Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı: 2: 253-274.
- Vassaf, G. (1997), *Cehennem Övgü-Gündelik Hayatta Totalitarizm* (3. Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Weber, M. (1995), *Toplum ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*, (Çev. Ö. Ozankaya), İstanbul: İmge Kitapevi.

Raporlar

- Adaman, F. & Keyder, Ç. (2006), "Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Raporu" Avrupa Komisyonu'nun Çalışma, Sosyal İşler ve Fırsat Eşitliği Dairesi Raporu, https://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf. 6-10, 42-43.
- Diñer, O. B., Federici, V., Ferris, E., Karaca, S., Kirişçi, K. ve Özmenek Çarmıklı, E. (2013), "Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye-Sonu Gelmeyen Misafirlik, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu ve Brookings Enstitüsü İçin Hazırlanan Rapor, <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/USAKBrookings-report-final-version14November13.pdf>
- Erdoğan, M. M. (2020), "Suriyeliler Barometresi 2019 Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi", Türk-Alman Üniversitesi Göç ve Uyum Araştırmaları Merkezi ve UNHCR Saha Araştırması, <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-TR-04092020.pdf>
- Güvengöz, S., Özkan, Ş., Saç, E., Sert, G., Söyler, M., Tekin, F. (2020), "Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem 2019 Raporu" Engindeniz, İ. (Proje Dan.), Hrant Dink Vakfı Yayınları, <https://hrantdink.org/attachments/article/2664/Nefret-soylemi-ve-Ayrimci-Soylem-2019-Raporu.pdf>
- İSTANPOL Enstitüsü (2020), "İstanbul'da Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutumlar", (Proje Koord. Şar, E., Kuru, N., O.), İSTANPOL İnsani ve Top-

lumsal Kalkınma Programı Göç – Araştırma Raporu, https://d4b693e1-c592-4336-bc6a-36c134d6fb5e.filesusr.com/ugd/c80586_2ac245f-059244f1fba7fd785e4caa447.pdf

Kirişçi, K. (2014), “Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye’nin ‘Suriyeli Mülteciler’ Sınavı”, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu ve Brookings Enstitüsü İçin Hazırlanan Rapor, <http://madde14.org/images/4/43/USAKSuriyeKirisci2014.pdf>, s: 21 ve 37

KONDA Barometresi (2019), “Türkiye’de Kutuplaşma”, Abonelere Yönelik Hazırlanmış Nicel Araştırma Raporu: https://konda.com.tr/wp-content/uploads/2020/08/TR1901_Barometre94_TurkiyedeKutuplasma.pdf

Sunata, U. (2020), “Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Gençlerin Geçim Kaynaklarına Erişimi Araştırması”, Bahçeşehir Üniversitesi Göç ve Kent Çalışmaları Merkezi, Genç Mültecileri Destekleme Programı ve Toplum Gönüllüleri Vakfı Desteği İle Hazırlanmış Araştırma, https://www.gencmulteciler.org/wp-content/uploads/2020/05/TOG_KonferansArastirma-Rapor_TRFinalDijital2.pdf

Elektronik Kaynakça

URL-1: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> (Erişim Tarihi: 10.09.2020)

URL-2: https://www.sabah.com.tr/turizm/2009/05/07/halep_carsisinde_one_minuteli_pazarlik (Erişim Tarihi: 19.09.2020).

URL-3: <https://t24.com.tr/haber/250-suriyeli-turkiyeye-gecti-yayladagi-aa,142089> (10.02.2020)

URL-4: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20168375.pdf>, (25.02.2020).

URL-5: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-46744287> (Erişim Tarihi: 18.06.2020).

URL-6: <https://t24.com.tr/haber/3-bucuk-yillik-degisim-suriyelilerle-ayni-e-vi-paylasirim-diyenlerin-orani-yuzde-50-azaldi,832589> (Erişim Tarihi: 12.02.2020).

Podcast Kaynakça

Cabas, M. & Kozanoğlu, C. (23.Mart.2020);Nereden Başlasam-Göç, Konuk: Ayhan Kaya (Storytel İçin Hazırlanmış Podcast içinde),

İstanbul: Spotify, Zaman Aralığı: 23:40-23:55 arası, (<https://open.spotify.com/episode/0PSOphX3E0LjEgQEkpWu4Y>).